

Національна академія наук України
Львівська національна наукова бібліотека України імені В. Стефаника
Науково-дослідний інститут пресознавства

ПРЕСОЗНАВЧИЙ ДИСКУРС: ВІД МИНУЛОГО ДО СЬОГОДЕННЯ

**Доповіді та повідомлення
Міжнародної наукової конференції,
Львів, 6 грудня 2024 р.**

Львів
Галицька Видавнича Спілка
2025

*Тетяна РЕШЕТУХА,
Оксана КУШНІР
(м. Тернопіль)*

РУКОПИСНИЙ АЛЬМАНАХ «ЮНАЦТВО» (1922 р.)
УЧНІВ КРЕМЕНЕЦЬКОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ПРИВАТНОЇ
ГІМНАЗІЇ У ФОНДАХ ДЕРЖАВНОГО АРХІВУ
ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ

В літописі української журналістики кожен віднайдений артефакт є важливим для осмислення цілісної картини становлення національного пресовидання. У різних за формою, форматом і тривалістю видання, різноплановістю тематики, архітектонікою та автурою часописів фіксувалися суспільні настрої, ідейно-політичні тенденції, державницькі потуги у фокусі економічних, просвітницьких та культурних новацій.

З огляду на це особливу цінність для дослідників історії журналістики становлять віднайдені видання, які вважалися втраченими і були відомими лише за спогадами сучасників. Прикладом такого факту є рукописний альманах літературно-мистецького гуртка учнів Кременецької української приватної гімназії «Юнацтво», один примірник якого зберігається у фондах Державного архіву Тернопільської області [2, арк. 15–23]. Перше число часопису у 1922 р. було тиражоване на гектографі накладом у 60 примірників, проте не збереглося в жодному іншому бібліотечному чи архівному фонд і описане у покажчиках лише за згадками [1, с. 165–166].

Так, уперше про нього дізнаємося із розвідки А. Животка «Рукописні часописи української молоді», де у переліку українськомовної періодики Тернопільщини той подає і «Юнацтво» [3, с. 12–14]. Він у 1920–1923 рр. перебував у Кременці й активно співпрацював з місцевою «Просвітою» [6, с. 74], тож був очевидцем подій.

М. Мартинюк у дослідженні «Українські періодичні видання Західної України, країн Центральної та Західної Європи (1914–1939): Матеріали до бібліографії» описує двадцять п'ять часописів Тернопільщини, серед них і «Юнацтво», зазначаючи, що усього побачило світ три числа часопису [4, с. 247].

Найповніше преса Тернопілля представлена в історико-бібліографічному дослідженні «Українські часописи Тернополя і Тернопільщини (1886–1944 рр.)» М. Галушко, проте і вона аналізує це видання лише за спогадами В. Мая й А. Животка та не вказує місця зберігання часопису [1, с. 165–166].

На початку 20-х рр. XX ст. у Кременці з'явилися перші українські рукописні молодіжні та учнівські часописи: «Перші кроки» (1921–1922), «Юнацтво» (1922), «Хвиля» (1923) та «Проліски» (1924). Усі вони так чи інакше пов'язані з освітніми осередками краю.

Як уже зазначалося, «Юнацтво» видавав літературно-мистецький гурток учнів Кременецької української приватної гімназії, яка у 1920–1930-ті рр. стала осередком патріотичного виховання молоді. У ній тоді навчалися майбутні відомі письменники, вчені, громадсько-політичні діячі, серед яких були Улас Самчук, Оксана Лятуринська, Марія Кавун-Кременярівська, Кирило Куцюк-Кочинський та ін. [7, с. 122].

У 1922 р. нелегальний літературно-мистецький гурток учнів Кременецької української приватної гімназії «Юнацтво», головою якого був майбутній видатний український письменник Улас Самчук, почав видавати однойменний рукописний альманах [3, с. 12; 8]. Для отримання офіційного дозволу на видання часопису гуртківцями було надіслано прохання до кураторіуму шкільництва у Луцьку (лист від 22 лютого 1922 р.) [2, арк. 13]. У відповіді, що надійшла на ім'я директора гімназії С. Міляшкевича (лист № 2069/22), зазначалося, що одного бажання учнів для випуску часопису недостатньо. «Крім того, необхідно подати довідку, у якій зазначити, в яких часових межах буде той часопис виходити, чи буде друкуватися і де, буде поширюватися лише серед молоді навчального закладу чи і за його межами, і зрештою, чи бере на себе

пан Директор обов'язок бути редактором того часопису і взяти усю юридичну відповідальність» [2, арк. 14]. Це певною мірою стало на заваді ініціаторам, проте не змінило їхніх намірів самостійно видавати власні твори. За словами У. Самчука, редакція «Юнацтва» розташовувалась у передмісті у помешканні гімназиста А. Чорнобая (публікувався під псевдонімом А. Корнобай). Тут регулярно збиралися гуртківці, обговорювали твори, які планували до видання, тощо [5, с. 60]. Більшість авторів публікувалася під «прибраними іменами» [3, с. 12].

Видання, що ставило за мету «поглиблення знайомства з рідною літературою й взагалі гуртування молодих національних сил» [1, с. 165], на двадцяти сторінках уміщувало різножанрові твори та переклади членів гуртка, які мали виражене романтичне та національно-патріотичне звучання. Зокрема, розпочинався альманах оповіданням «Чи вільна», яке переклала з польської мови учениця VIII класу С. Гродзінська. Це досить велика за обсягом [2, арк. 13–17] історія про те, як дочка тюремного сторожа випустила в'язня до його коханої. Романтичну лінію продовжили вірші А. Корнобая «На одну лиш щасливу мить» та переклад з С. В. Потресова «Яблуня» С. Гродзінської [2, арк. 17 зв., 18]. Підтвердження подальших видавничих планів гуртківців є незакінчене оповідання учениці V класу М. Рудків «Мій щоденник» [2, арк. 18, 18 зв.], продовження якого анонсувалося у наступному числі видання. Твір С. Стельмашук (V клас) «Зимова казка» – це алегорична розповідь про молоду ялинку, яку зрубали, прибрали до свят у панських палатах, а потім викинули [2, арк. 19, 19 зв.].

Відкрив національно-патріотичний вектор альманаху вірш Уласа Самчука (на той час учень V класу гімназії) «Не любити – не можу свою я країну...», опублікований під псевдонімом В. Данільчук [2, арк. 19 зв.]. Поезія сповнена щирого юнацького бажання висловити свої патріотичні почуття: «Не можу спинити юнацького серця, / Воно в моїх грудях, як пташечка, б'ється. / І в'ється, палає, немов у вогні, / І нищечком завше шепоче мені: / «Не раз обертали її у руїну, / Люби ж ти, люби свою рідну країну!».

Історію молодого батька чотирьох дітей, який втратив на війні руку і був пограбований та вбитий розбійниками, відтворив П. Мальченко (V клас) у своєму оповіданні [2, арк. 19 зв., 20 зв.].

Тему кохання, душевних переживань продовжили вірш А. Корнобая «Розбите кохання» [2, арк. 20 зв., 21], оповідання М. Капліна (VII клас) «Оженився» [2, арк. 21, 21 зв.] (продовження анонсовано в наступному числі), поезія С. Гродзінської «Жах ночі» [2, арк. 21 зв., 22] та роздуми А. Бодасюка (VII клас) «Бувають хвилини тяжкості, сумні...» [2, арк. 22 зв.].

Гумористичного штриха виданню надавала байка А. Удановича (V клас) «Не в слині сила» про доречність/недоречність певних поведінкових шаблонів [2, арк. 22, 22 зв.].

Завершила видання поезія С. Стельмашука «Бажання» [2, арк. 22 зв.], у якій висловлено сподівання на процвітання альманаху: «Хай живе «Юнацтво»! / Дивно процвітає / В праці не даремній / Юнаків єднає».

Альманах «Юнацтво» знайшов підтримку в молодіжному середовищі та серед освіченого національно свідомого дорослого населення Кременця, яке охоче його купувало [3, с. 13]. Видання стало платформою для оприлюднення письменницьких спроб молодого покоління, було свідченням поступу видавничого процесу краю, проте після виходу трьох чисел через розкол у редакційній колегії припинило своє існування. Його наступником став літографований літературний журнал «Хвиля».

1. Галушко М. *Українські часописи Тернополя і Тернопільщини (1886–1944 рр.)*: історико-бібліографічне дослідження. Львів, 2008. 352 с.
2. Державний архів Тернопільської області. Кременецька Українська гімназія. Ф. 351. Оп. 1. Спр. 52 (Листування з Кураторією Волинського шкільного округу про видачу дозволу на видання шкільного журналу «Юнацтво», про зарахування на навчання учнів інших віросповідань та іншим питанням) [польськ., укр.]. 38 арк.
3. Животко А. *Рукописні часописи української молоді*. Львів: Накладом Тов-а «Взаїмна Поміч Українського Вчительства», 1938. 28 с.
4. Мартинюк М. *Українські періодичні видання Західної України, країн Центральної та Західної Європи (1914–1939)*: матеріали до бібліографії. Львів, 1998. 298 с.

5. Самчук У. *На білому коні. На коні вороному*: спомини і враження у 2 ч. Острог: Видавництво «Національний ун-т «Острозька академія», 2007. 424 с.
6. Сидоренко Н. М. Аркадій Животко – невтомний трудівник на ниві української преси. *Українська періодика: історія і сучасність*: доп. та повідомл. десятої Всеукр. наук.-теорет. конф., Львів, 31 жовт. – 1 листоп. 2008 р. Львів, 2008. С. 73–84.
7. Чернихівський Г. *Кременеччина від давнини до сучасності*. Кременець: Папірус, 1999. 320 с.
8. Чернихівський Г. *Улас Самчук : сторінки біографії*. Тернопіль: Збруч, 2005. 246 с.

<i>Листвак Галина.</i> Візуальні наративи війни у журналі «Telegraf» (на прикладі випуску «Креатив у війні»).....	92
<i>Нагорняк Майя.</i> Журнал «Радіо. Мовлення. Слухання. Техніка. Аматорство» як основне спеціалізоване видання про радіо України 30-х – початку 40-х рр. XX ст.	97
<i>Наконечна Зоряна.</i> Конфліктні ситуації у пресовидавничій діяльності редактора Осипа Боднаровича	104
<i>Павлюк Ігор.</i> До історії українського віршованого публіцистичного тексту 1920–1930-х рр.: пресовий дискурс.....	108
<i>Попадюк Надія.</i> Колекція Мар'яна Коця у фонді ЛННБ України ім. В. Стефаника	113
<i>Приступенко Тетяна, Євдокименко Ірина.</i> Друковані медіа в системі постіндустріального інформаційного суспільства	118
<i>Пявчук Ілля.</i> Періодичні видання українських таборів Ді-Пі в британській окупаційній зоні Німеччини: проблеми та перспективи вивчення	126
<i>Резнік Ігор.</i> Періодичні видання українських емігрантських осередків Чехії і Словаччини у фондах бібліотечно-журнального зібрання ЦДАМЛМ України.....	131
<i>Решетуха Тетяна, Кушнір Оксана.</i> Рукописний альманах «Юнацтво» (1922 р.) учнів Кременецької української приватної гімназії у фондах Державного архіву Тернопільської області.....	136
<i>Середа Оксана.</i> Нереалізовані пресові проєкти для молоді у Галичині (1930-ті рр.).....	141
<i>Сидоренко Наталя.</i> SOS (Врятуймо їхні імена): біографії українських публіцистів XIX – початку XX ст. у призмі взаємодії із штучним інтелектом.....	146
<i>Терещук Ольга.</i> Ідеологічні пріоритети сторінки «Жіноче Діло» чернівецького щоденника «Час».....	153
<i>Тимошик Микола.</i> Видавничий проєкт архівної документалістики «Змосковлення Буковини» як початок бібліотечної серії з архіважливої теми: про ініціативу започаткування системних досліджень з історії української крайової журналістики тоталітарної доби	159
<i>Шекеряк-Кушко Яна.</i> Використання Big Data та ШІ в журналістиці: взаємодія та перспективи	168
<i>Школьна Олена.</i> Воєнні реалії у публіцистиці Сергія Єфремова.....	178
Алфавітний показчик авторів	181